TALABA-YOSHLARNING MUSIQIY SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA MEDIASAVODXONLIKNING O‘RNI

Raximov Nurillo Narzullaevich
Guliston davlat pedagogika instituti katta o‘qituvchisi

Bugungi globallashuv sharoitida mediasavodxonlikning o‘rni juda dolzarb muammolardan biri bo‘lib turibdi. Mediasavodxonlik – mass-mediani qabul qilish va uning faoliyatini baholash bo‘yicha ko‘nikmalar va malakalar majmuyini bildiradi.

Mediasavodxonlik — ommaviy axborot vositalari orqali uzatilayotgan va qabul qilinayotgan kundalik axborotni saralash ko‘nikmalarini, turli axborotlarni qabul qilgandan keyin ham har qanday vaziyatda to‘g‘ri qaror qabul qilish, axborot qayerdan, kim tomonidan va nima maqsadda uzatilyapti, o‘zida kimning manfaatlarini aks ettiryapti degan tushunchalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Medisavodxonlikning maqsadi har bir medianing ustuvorliklari va kamchiliklarini tushungan holda ular tomonidan tarqatilayotgan axborotni saralay bilish va zarurini qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantirish bo‘lsa, asosiy vazifasi insonlar tomonidan iste’mol qilinadigan har qanday axborotning manipulyativ kuchini anglagan holda undan chegaralanishdir[1].

Shunday ekan, bugungi yoshlar qanday ommaviy axborotlar ta’siriga tushib qolmoqdalar? – degan savol dolzarbligicha qolib kelmoqda.

Bugungi kunda turli xil ommaviy axborot vositalari orqali yoshlarimiz ongiga ta’sir etayotgan, ularni turli xil salbiy oqimlarga tushib qolishlariga sabab bo‘layotgan, o‘zlarining milliy qadriyatlarini unutib ommaviy madaniyatni ko‘r-ko‘rona qabul qilib, kiyinishda, so‘zlashishda, o‘zaro hurmatda, kattalarni hurmat qilish va kichiklarga izzatda bo‘lishda, ustozlarni ota-ona

[1] Чумак Е.В. Информационная культура как составляющая инновационной культуры общества. –Городно: ГГУим.Янки Купалы, 2014, 2014.-С. 113-119.

qatoriga qo‘ya olishda (maqol. Ustoz - otangdek ulug‘), o‘zining porloq kelajagini ta’minlash uchun zamon talab qilayotgan kasb egasi bo‘lib shakllanishda ko‘plab muammolarga duch kelinmoqda.

Bunday muammolarning yechimini topishda milliy musiqa san’timizning o‘rni beqiyosdir. Chunki, musiqa san’ati tengi yo‘q tarbiya vositasi hisoblanadi. Milliy musiqamiz mazmunida tarbiyaning barcha turlari o‘rin olgan. Lekin, umumta’lim maktablaridagi “Musiqa madaniyati” darslarining bugungi ahvolini qoniqarli ahvolda deya olmaymiz. Bunga sabab oliy ma’lumotli kadrlarining yetishmasligi bo‘lsa, ikkinchi tomondan darslarni nomutaxassis o‘qituvchilar tomonidan o‘tilayotganligidir. Shunday ekan, o‘sib kelayotgan yosh avlodni musiqiy madaniyatli qilib tarbiyalash muammoligicha qolaveradi.

Ma’lumki, umumta’lim maktablari “Musiqa madaniyati” darslaridagi faoliyat turlaridan biri, bu - musiqa tinglash faoliyatidir. Musiqani tinglash va undan zavq olish ham katta san’at hisoblanadi. Musiqa tinglash madaniyati yoshlikdan shakllana boshlaydi. O‘tkazilgan tadqiqotlar natijasi shuni ko‘rsatadiki, mumtoz, xususan, Sharq xalqlarining mumtoz kuy va qo‘shiqlari, jahon klassik musiqa asarlari har qanday holatda ham insonga ijobiy ta’sir ko‘rsata oladi. Aksincha, o‘zida “to‘polon”, shovqin-suronlikni aks ettirgan musiqiy guruhlarning “asar”lari insonda turli xil salbiy xislatlarni rivojlantiradi. Shu sababdan umumta’lim maktabi “Musiqa madaniyati” fani o‘qituvchisi dars mashg‘ulotlarida bolalarda musiqani to‘g‘ri tinglay olish madaniyatini shakllantira olishi zarur.

Buninig uchun avvalo yoshlarda musiqa tinglash madaniyatini shakllantirishni oilada, bolalar bog‘chalarida, umumta’lim maktabi musiqa mashg‘ulotlarida to‘g‘ri yo‘lga qo‘yishdan boshlash kerak bo‘ladi. Agarda oilada ota-onalar, bog‘chada tarbiyachilar, umumta’lim maktabida musiqa o‘qituvchilari, oliy ta’limda professor-o‘qituvchilar bu muammoga maqsadga muvofiq yondashsalar o‘sib kelayotgan yosh avlodning o‘z milliy musiqasiga bo‘lgan munosabati ijobiy tomonga shakllanib boradi. Qalbini yoshligidan o‘z milliy musiqa ohanglari bilan to‘ldirib borgan inson hech qachon yomon musiqa ohanglarini eshitmaydi. Unda salbiy xislatlar shakllanmaydi.

Sir emaski, xozirda ko‘plab yoshlarimizning G‘arbning tala-to‘p, shovqin-suronga boy, tushunarsiz musiqasini tinglashlari odat tusiga aylanib qolmoqda. Buning oqibatida o‘sib kelayotgan yosh avlodning kelajagiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Buning oldini olish choralari allaqachon yetib kelgan.

Bugungi kunda “hordiq chiqarish” va “ko‘ngil ochar” joylar masalan, kafe-barlar, diskotekalar, videobarlar, internet-kafelar juda ham ko‘payib ketdi. Yoshlar o‘zlarining “bo‘sh vaqt”larini shunaqangi joylarda o‘tkazishmoqda. Bu yerda ko‘rayotgan jangari, hayosiz, bema’ni filmlar ularda manmanlik, o‘zboshimchalik, yuzsizlik, bag‘ritoshlik, gegemonlik kabi salbiy xususiyatlarni shakllanishiga olib kelmoqda. Buning zamirida esa “Ommaviy madaniyat” yotibdi.

Ommaviy mazmunni o‘zida mujassamlashtirgan ommaviy madaniyat XIX asrda juda tez tarqaldi va rivojlanib ketdi. Ommaviy madaniyat davlat, millat va yosh tanlamagan holda barcha uchun umumiy san’at hisoblanadi va chegara bilmaydi.

Hozirga kunda madaniyatshunos olimlar “Ommaviy madaniyat”ning uch xil turi borligini ta’kidlamoqdalar. Bular: Kitch, Mid va Art madaniyatlaridir.

Kitch – bu madaniyatning past darajasi bo‘lib, unda hayotning vulgar va behayolik jixatlari targ‘ib qilinadi.

Mid – esa o‘rtacha darajadagi madaniyat bo‘lib, bunda hayotning bema’ni jihatlari ma’lum bir pardalarda o‘rab ko‘rsatiladi.

Art – madaniyat turida esa ma’lum bir g‘oya, badiiy mazmun va estetik qiymat mavjud.

Bu madaniyatning zamirida uyatsizlik, maqtanchoqlik, tilyog‘lamachilik, zo‘ravonlik va hokazo, shunga o‘xshash bema’ni salbiy xislatlar yotadi va bunday xislatlar ma’lum bir hayotiy tajribaga ega bo‘lmagan yoshlar qalbiga shiddat bilan kirib boradi. Bunday odatlarga o‘rgangan yoshlar barcha uchun umumiy bo‘lgan axloqiy normalarga qanday amal qilishni bilmaydilar.

Musiqiy madaniyatli bo‘lmagan shaxs yaxshi-yomon musiqaning farqiga bormaydi va musiqani tahlil qilolmaydi. Natijada qanaqa musiqani eshitishning uning ucun farqi yo‘q. Bugungi aksariyat yoshlar uchun “to‘palon” misiqa bo‘lsa bo‘ldi. Musiqa ostida turli-tuman, g‘ayriodatiy

harakatlar ostida raqsga tushish ular uchun kifoyadir. Xorijiy musiqalarni eshitish yoshlar uchun “moda”ga aylangan. Go‘yoki, zamonaviy bo‘lish uchun xorijiy musiqani eshitish kerakdek.

Yoshlarni bunday holatdan asrash uchun milliy musiqa targ‘ibotini kuchaytirish zarur. Buning uchun oliy ta’lim muassasalari qoshida turli xildagi badiiy havaskorlik to‘garaklari faoliyatini yo‘lga qo‘yish maqsadga muvofiqdir. OTMlarda to‘garak rahbari lavozimi shtatini tashkil qilish kerak. To‘garaklar negizida turli ansambllar (xor, vokal, estrada, teatr, milliy cholg‘u ansambli va hokazo) tuzish va ular faoliyatini yo‘ga qo‘yish lozim. To‘garak qatnashchilari tomonidan tayyorlangan dasturlar orqali respublika OTMlari o‘rtasida ko‘rik-tanlovlarni tashkil qilish mumkin bo‘lardi. To‘g‘ri, bugungi kunda OTM talabalari o‘rtasida “Quvnoqlar va zukkolar” ko‘rik tanlovlari bo‘lib turibdi. Lekin, uning yoshlar tarbiyasidagi maqsadi nazarimizda o‘zini oqlamayapti. Chunki, qatnashchilarning chiqishlari aksariyat hollarda auditoriyaga to‘g‘ri kelmayapdi.

Bizning fikrimizcha, oliy ta’lim muassasalarining axborot texnologiya markazlari tomonidan talabalar uchun musiqiy eshittirishlar tashkil qilinsa maqsadga muvoffiq bo‘lardi. Talabalar tinglashi uchun o‘zbek xalq qo‘shiqlari, o‘zbek kompozitor va bastakorlari asarlari, mumtoz musiqa, milliy estrada musiqasi, jahon estrada va klassik musiqasi kabi turli-tuman musiqa asarlarini o‘zida jamlagan musiqiy kanallar tashkil qilish va ularning telefonlariga ulab berish yaxshi natija beradi deb, o‘ylaymiz. Agarda, talabalar turar joylari ham radiouzellar bilan ta’minlansa, yuqorida aytilgan fikrlarimizni amalga oshirish osonlashadi. Bundan tashqari jahon, respublika, viloyat va shahrimizda bo‘layotgan yangiliklar bilan talabalar muntazam tanishib borar edilar. Ba’zida xorijiy, respublika va o‘zimizning oliy ta’lim professor-o‘qituvchilarining dolzarb mavzulardagi ma’ruzalarini talabalar tomonidan tinglash ham ularning siyosiy va ma’naviy-ma’rifiy qarashlarining shakllanishida katta ahamiyatga ega bo‘ladi deb, o‘ylaymiz.

Bundan tashqari, O‘zbekistoh Respublikasi teleradio kompaniyasi tomonidan yoshlar uchun tayyorlanayotgan turli-xil dasturlarning hammasini ham ijobiy baholab bo‘lmaydi. Chunki, o‘zbek xonadonining barcha a’zolari bir vaqtda va bir dasturxonda o‘tirishib tamadi qilishlari yoki suhbatlashish jarayonida televizor tomosha qilishlari oddiy holat hisoblanadi. Bugungi kunda chet el dasturlaridan andoza olingan dasturlarni hamda kinolarni oilaviy ko‘rish turli xil noqulay holatlarni keltirib chiqarmoqda. Nahotki, O‘zteleradiokompaniyasi qoshida badiiy kengash tashkil qilish imkoniyati bo‘lmasa!? To‘g‘ri, biz demokratik davlat qurayapmiz. Bu degani hamma narsa ochiq, oshkora bo‘lishi kerak – degani emas-ku. Unda bizning milliy qadriyatlarimiz, an’analarimiz, urf-odatlarimiz, diniy qadriyatlarimizga putur yetmasmikin!? Tarbiyaviy nuqtai-nazardan ba’zi-bir narsalarga e’tibor berishga to‘g‘ri kelmoqda. Bizning fikrimizcha, har qanday tarbiyaviy tadbirlarni barcha ta’lim va ta’limdan tashqari muassasalarda, mahallalarda tashkil qilishda befarq bo‘lmasligimiz zarur. Bu tadbirlarning boshida o‘z kasbining egalari turgani ma’qul.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda shunday xulosaga kelish mumkinki, talaba-yoshlarni tashqi axborotlardan saqlash, qabul qilingan axborotlarni chuqur tahlil qilish va undan kerakli ma’lumotlarni ajratib olish, xuddi shuningdek, musiqa san’ati bo‘yicha ham chetdan kirib kelayotgan musiqaga oid qo‘shiqlar, kuylar, g‘ayriinsoniy harakatlarni o‘zida mujassamlashtirgan raqsona harakatlar va hokazolarni tartibga solish, bularga qarshi yoshlarda immunitet hosil qilishda ta’lim muassasi rahbarlaridan tortib umumta’lim maktablarining o‘qituvchi-murabbiylari, oliy ta’limning professor-o‘qituvchilari, ta’limga oid barcha muassasalarning mas’ul xodimlari befarq bo‘lmasak, oldimizga qo‘yilgan vazifalarni bajarayotgan bo‘lamiz.